

L'Ἐμπορίον grec devia ser fundat cap a l'a. 500 o abans, segons es veu per les monedes i ceràmica descobertes. L'esplendorós fogar civilitzador i artístic que els grecs ens deixaren, el tenim simbolitzat pel portentós Ἀσκληπίος, déu de la Medicina, de fi del S. II d.C., per la fina Ἀφροδίτη, i en fi el grandíols Sacrifici d'Ífigènia, ja autòcton, de factura romana. Però això ja no escau al llibre present, consagrat enterament als noms i a la lingüística.

Remetem, doncs, a les fonts bibliogràfiques cabdals, per a la resta. F. J. Jaubert de Passà, *Notice Historique sur la ville et le comté d'Empúrias*, 86 pp., París 183. Joaquim Botet i Sisó, *Noticia Histórica y Arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, 4.º, 145 pp., Md., 1897. Manuel Cazorro, *Guía Ilustrada de las ruinas de Empurias y Costa Brava Catalana*, 61 pp., Bna. 1913.

P. Bosch Gimpera i J. de C. Serra Ràfols, «Empóriorion «IV intern. Kongress, archaeologische Aufstellung» Bna. 1929. J. Puig Cadafalch, *Les Excavacions d'Empúries A.I.E.C. II-IV. Ampurias*, Revista d'una trentena de volums, publicada encara 1967 (amb aquesta cacografia, d'acord amb la voluntat del règim franquista de degradar l'alta cultura catalana que no se sotmetés a l'absorció de la llengua castellana): conté, però, valuossíssims materials i informació arqueològica, car una nació com la nostra no l'ajup qui voldria. Entre altres assenyalam obres del director Martín Almagro, «Las Fuentes escritas referentes a Ampurias», «Las inscripciones ampurianas [?!] griegas, ibéricas y latinas», 1951. Moltes més notícies es trobaran encara en Tovar, *Iberische Landeskunde* III, vol. 2, 423-430).

Aviat Empúries es cristianitzà, convertida en la seu d'un bisbat. Ja s'hi ha desenterrat una basílica. Un «Paulus, episcopus Impuritane civitatis» ja figura en el Concili de Tarragona de l'a. 516. Altres bisbes d'Empúries, en el Concili de Barcelona de 546, i d'altres seus catalanes; i en el IV Concili de Toledo, figura un «Sisuldus ecclesiae Impolitanae episcopus».

HOMÒNIMS I ETIMOLOGIA. Com és ben sabut ἔμποριον és el mot grec que expressa 'mercat, centre comercial'. És clar que es convertí en el nom propi, no sols de la nostra, sinó també d'altres ciutats mediterrànies. Però que la nostra fou, entre totes, la més important, ho mostra ja el fet que Stephanos de Bizanci (S. II d.C.), la posa al cap i principi de totes. N'enumera altres tres, una a Macedònia, una a Sicília i una a Campània. N'hi degué haver alguna més de menys considerable, focea potser també, i de Marsella.

En el dept. Var., a 14 k. de Draguinhan, hi ha el mun. *Ampús*, que ja figura amb la grafia *Empurs* l'a. 1235 (Vincent, *Top. Fr.*, § 172; Benoit, *Recueil des Actes des Comtes de Provence de la Maison de Barcelone*, 1925); al NO. de Draguinhan, a uns 30 k. de la costa, desemboca en el riu Var un afl. *Ampús* que deu pendre nom d'aquell lloc, equidistant entre Niça, Tolon i Dinha. També ha de tenir aquest origen *Ampuis*, de 1400 hab., a la drete del Roine, uns 25 k. avall de Lió. Si no els van fundar els focuus mateixos,

és que el nom devia venir dels marselesos ja romanitzats, que seguirien usant-lo. Però, encara amb emmudiment de la vocal final.

Això, doncs, interessa també per a la qüestió de la base etimològica precisa del nostre. Car s'ha dit, i sembla molt convincent, que el nom plural d'Empúries li ve de l'existència de la ciutat doble, indigeta i grega, com ja va dir Schädel (*Buill. Ass. Cat. Arq., Ethn. Epigr. Prehist.* III, 38). No calia cercar aquesta explicació, car posar el nom en plural és el que s'ha esdevingut en molts NLL catalans d'antiga herència, de primer en singular: 'Póδη es convertí en *Roses*, *BLANDA* en *Blanes*, *ARBUTEA* 'els arboços' en *Arbúcies*, *BALNEOLA* 'els petits banys' en *Banyoles*; Avienus parla de les *Barcilones*; i no és pas cosa nostra només, començant per 'Αθήναι, i acabant amb *Firenze*, *Bordeus*, *Londres* etc.

El cas d'aqueixos *Ampuis* occitans, *EMPORIIS*, n'és una prova més, acabant de mostrar que va usar-se *Empurias*, amb doble signe de pl., per subratllar la riquesa i varietat de la població —que al capdavall ja s'havia esdevingut així en substituir *EMPORIUM*, singular neutre, pel seu plural *EMPORIA*. La resta de l'evolució, sense trasllat de la *ι*, s'explica com semicultisme, per l'imperescible prestigi de l'*EMPORIA* antiga: no així en els occitans *Ampuis*, on no hi havia hagut el nostre focus cultural. Després la *o* es canvià en *ú* per metafoia (cf. *núvia* *NOVIA*, *Arbúcies* en front d'*arboç*).

EMPORDÀ. Comarca doble: *Alt Empordà*, des del Pirineu fins al Fluvià i el Ter, *Baix Empordà*, des d'allí cap al Sud. El límit meridional d'aquest ja ens el marca Josep Pla: «la Riera de Calonge i la caiguda de la Gavarra sobre el mar --- límit geogràfic i lingüístic de l'Empordà que es produeix entre Calonge i la Platja d'Aro» (*Obr. Compl.* xxxv, 474). Cert que més d'un cop s'ha dit que Sant Feliu de Guíxols és també l'Empordà: és ja estiragonyar el terme, cosa explicable pel prestigi de les coses empordaneses entre la gent catalana, però quan veiem que algú ho estén a tota la Costa Brava, fins a Blanes (com ho feia Mn. Alcover, i per herència l'*AlcM*) no podem més que escriuir-nos de tanta ignorància dels fets de Terra Ferma, en aquests benemèrits insulars.

PRON. MOD.: *empurdà*, pertot (inútil concretar-ho). Grafia correcta no n'hi pot haver més que una: *Empordà*. Amb *E-* és com s'ha escrit sempre, i grafiar-ho amb *A-* mereix una condemna no menys rigorosa que la que ja he expressat per a *Empúries*. Només per influència del nom *Empúries*, i del seu puixant contact i els poderosos comtes, es comprèn que antigament es va escriure *Empurdà* amb *u* —però no amb *A*— això fins en plena decadència de la llibertat catalana, car també Jeroni Pujades i el seu corresponal figuerenc escrivien *Empurdà* a. 1606, «en *Empurdà*» 1608, «en lo *Empurdà*» 1608-1610 (*op. cit.*, fº 10v, 122, pp. 72 i 223).

MENCIONS ANT. *Empuritanus pagus* (*Cat. Car.* II, p. 28.6). 815: Un rescripte imperial de Lluís el Pia-dós ja defineix el *Pagus impuritanense* distingint-lo del